

O NALAZU JEDNOSTRANOG PFENIGA U PARKU GRIČ NA GORNJEM GRADU U ZAGREBU¹

Tijekom sondažnih arheoloških istraživanja u Parku Grič, koja već tri godine provodi Muzej grada Zagreba, otkriveni su ostatci zidova srednjovjekovne (jugozapadne) gradske kule, srušene 1859. godine, zatim unutarne lice zapadnog dijela gradskoga bedema te prapovijesni kulturni sloj, okvirno datiran u razdoblje od 8. – 7. st. pr. Kr. Nadalje, otkriveno je 48 grobova iz 16. i početka 17. stoljeća, te je, u Sondri III, otkopan dio zida građen od pritesanog kamena sлагanog u redove i vezanog vapnenim mortom.

Prilikom čišćenja navedene zidne strukture, uz ostale grobove, pronađen je i Grob 21. To je grob kojemu se raka, kao i u ostalih grobova, uočila u razini skeleta te je prilikom čišćenja groba pronađen srebrni novac, evidentiran kao Posebni nalaz br. 30.

To je srebrni jednostrani pfenig (težina: 0,25 g; promjer: 13 mm). Kontekst njegova nalaza sugerira da je u grobnu raku položen zajedno s pokojnikom.

Novac je bez oznake godine, kovan između 1518. i 1520., u vrijeme bavarskog vojvode Ernesta Bavarskog (1517. – 1554.)

Nedvojbeno se taj novac, kontekstom nalaza, nameće kao ključni reper za dataciju tih iznimno važnih nalaza.

Arheološka istraživanja u Parku Grič već tri godine provodi Muzej grada Zagreba, a na inicijativu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode iz Zagreba. To su sondažni istražni radovi, obavljani prema uvjetima Zavoda, koji trebaju definirati arheološku slojevitost Parka i osigurati nesmetanu konstruktivnu sanaciju bedema i kule. Projekt bi, u konačnici, trebao Zagrebu vratiti izvorni izgled Parka kao jednog od važnih spomenika zagrebačke parkovne arhitekture.

Ovaj jugozapadni plato srednjovjekovnog Gradeca nalazi se unutar gradskih zidina i nedaleko od najstarijih objekata izgrađenih u Zagrebu. U njegovoj je blizini kula Lotršćak - svjedok vremena kada se grad opasavao bedemom s kulama, kojemu je zadaća bila spriječiti nasrtaje osvajača, ponajprije - u svijesti tadašnjih stanovnika Gradeca još uvijek prisutnih - Tatara. Nadalje, neposredno uz Park nalazi se današnja zgrada Državnog hidrometeorološkog zavoda. U njezino je istočno krilo 1826. godine inkorporirana kapucinska kapela Uznesenja Marijina iz sredine 17. stoljeća, izgrađena nakon što su kapucini preuzeli dominikanski samostan i kapelu Blažene Djevice Marije na današnjoj Vranicanijevoj poljani (Dobronić, 1986: 190; Jiroušek, 1941: 14).

Prostor Parka Grič, prema povijesnim izvorima i starim nacrtima, služio je kao vrt već spomenutog samostana, a sve do sredine 19. stoljeća, kada je i priveden današnjoj svrsi, na njemu nije bilo građevina. Međutim, ne smije se zanemariti činjenica da ga na

¹ Na ovome mjestu zahvaljujemo se gospodinu Edgaru Fabryu, tajniku Hrvatskog numizmatičkog društva, na izuzetnom trudu uloženom u determinaciju novca.

nacrtu iz 1776. godine bilježe kao “vrt koji koriste kapucini” (prijevod s latinskog), a ne kao kapucinski vrt (Schneider, 1930: 172). U to ga je vrijeme s juga i zapada omeđivao srednjovjekovni gradski bedem, a na njegovu se jugozapadnom uglu uzdizala četverokutna branič-kula, smještena unutar gradskih bedema. Zidna struktura vanjskog plašta zapadnog bedema još je i danas vidljiva iznad istočne strane Mesničke ulice, a južni bedem i kula poznati su samo iz starih gradskih veduta i planova te s nacрта za dekoraciju “Južne promenade” - današnjeg Strossmayerova šetališta. Potonje nacрте izradio je arhitekt Bartol Felbinger za potrebe uređenja grada prilikom boravka cara i kralja Franje II. u Zagrebu, 1818. godine (MUO, 1997: 340, kat. 1).

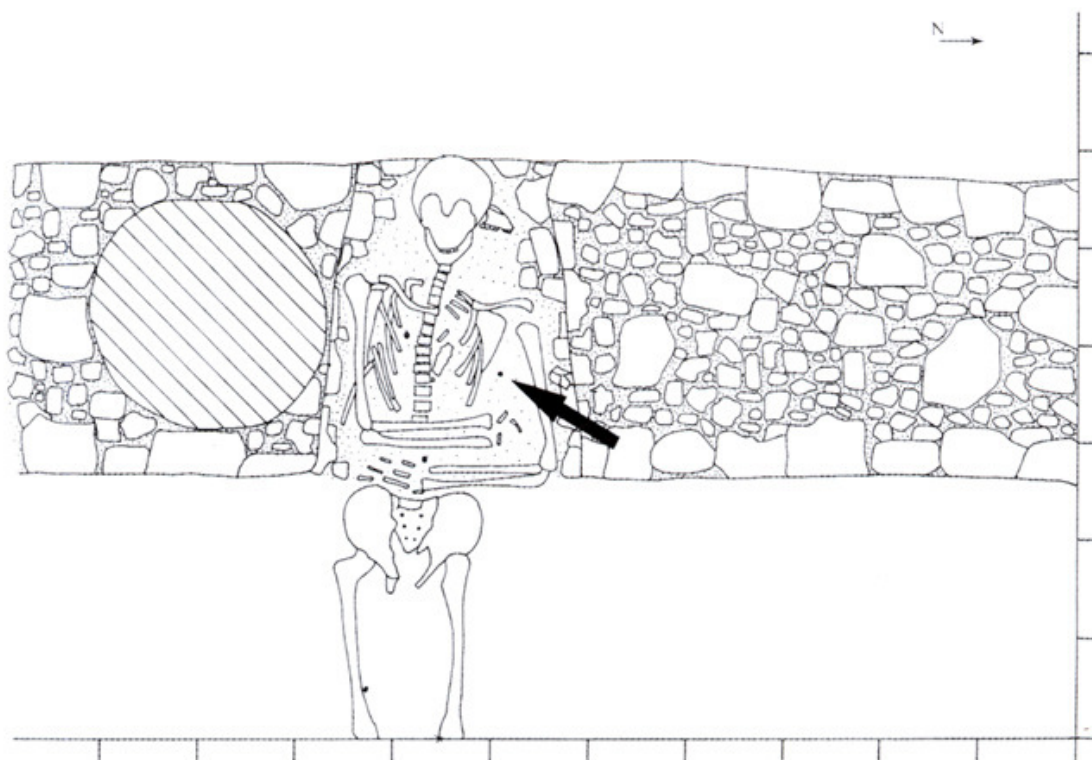
Istraživanja su započela 2003. godine otvaranjem sonđi koje su definirale postoja-nje ostataka zidova srednjovjekovne (jugozapadne) gradske kule srušene 1859. godine (Horvat, 1942: 508), unutrašnje lice zapadnoga dijela gradskoga bedema te postojanje prapovijesnog kulturnog sloja, okvirno datiranog u razdoblje od 8. – 7. st. pr. Kr. Tijekom 2004. i 2005. godine istraživanja su nastavljena na središnjem i zapadnom dijelu Parka. Tako je definiran sloj rane faze halštatske kulture starijeg željeznog doba (8. st. pr. Kr.), prepoznatljiv, kako u keramičkim nalazima, tako i u intaktnim ostacima naseobinskih objekata te 48 grobova iz razdoblja 16. i početka 17. stoljeća. Također, u Sondji III otkopan je dio zida građen od pritesanog kamenja sлагanog u redove i vezanog vapnenim mortom. To je vrlo važan nalaz koji sugerira postojanje zidanog objekta unutar Parka Grič, o kojem nema potvrde u povijesnim izvorima.

Tijekom te kampanje, a zahvatna površina bila je oko 150 četvornih metara, u Sondji III, prilikom čišćenja navedene zidne strukture, uz ostale grobove, pronađen je i Grob 21. To je grob kojemu se raka, kao i u ostalih grobova, uočila u razini skeleta te je prilikom čišćenja groba pronađen srebrni novac (sl. 1.), evidentiran kao Posebni nalaz br. 30.

To je srebrni jednostrani pfenig (težina: 0,25 g; promjer: 13 mm). Kontekst njegova nalaza (sl. 2.) sugerira da je u grobnu raku položen zajedno s pokojnikom. Novac je bez oznake godine, kovan između 1518. i 1520., u gradu Passau, u vrijeme bavarskog vojvode Ernesta Bavarskog (1517. – 1554.).

Sl. 1. Jednostrani pfenig (foto: Miljenko Gregl)

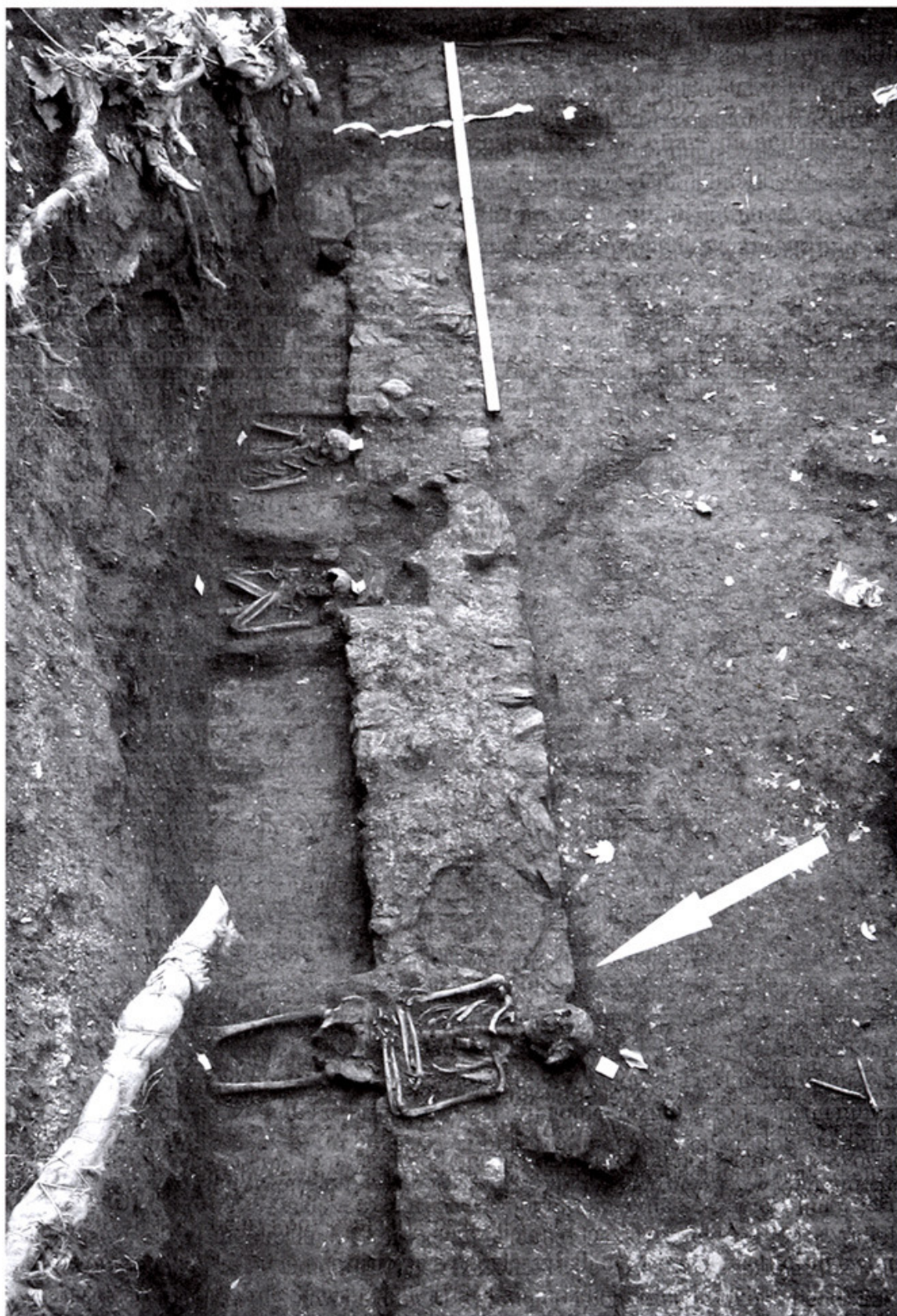

*Sl. 2. Nalazna situacija groba s obilježenim mjestom nalaza novca
(crtež: Slađana Latinović)*

Opis novca

Unutar kvadrata upisan je štitasti grb biskupije Passau, s vukom uzdignutim na stražnje noge, okrenutim ulijevo, a iznad kojega se nalazi slovo "E" (Schulten, 1974: 2647; Kellner, 1997: 81; Lanz, A. 127, 2005: 1349). Na našem primjerku vidljiv je samo donji dio slova "E".

Lokalitet se nalazi u historijskoj jezgri Zagreba, uz srednjovjekovni gradski bedem, između dvije kule, na parceli za koju nemamo povijesnih podataka o građevinskim aktivnostima na njoj. Stoga, ako se razmotre rezultati arheoloških istraživanja (nalazi groblja i zida za koje ne postoje tragovi u povijesnim izvorima), nedvojbeno se taj novac, kontekstom nalaza, nameće kao ključni reper za dataciju tih iznimno važnih nalaza. S jedne strane, on se potpuno uklapa u arheološku sliku groblja, datiranog (prema sadašnjem stupnju istraženosti) u 16. stoljeće i prvu polovicu 17. stoljeća, a u kojem su pokojnici polagani u grobne rake orijentirani zapad – istok i sjever - jug. Naime, po svemu sudeći, moguće je pretpostaviti horizontalnu stratigrafiju ukopavanja na groblju, i to od istoka prema zapadu, interpretirajući promjenu pravilne orijentacije grobova nedostatkom prostora u jugozapadnom dijelu Parka. Prestanak ukopavanja unutar Parka Grič, vjerojatno, treba determinirati u 1620. godinu, kada se počinje ukopavati pokojnike na Jurjevsko groblje (Horvat, 1942: 508). S druge strane, evidentno je da je ukopom grobnih raka (sl. 3.) devastirana već srušena zidna struktura pronađena u Sondi III, što svjedoči da je zidani objekt bio izvan funkcije u 16. stoljeću kada su grobovi ukopavani.

Sl. 3. Park Grič 2004. godine, zid u sondi III s položajem grobova i obilježenim grobom 21 (foto: Buga Pantlik)

Tako se nameće zaključak da novac kovan između 1518. i 1520. godine određuje gornju granicu rušenja navedenog objekta, a ujedno određuje i donju granicu datacije Groba 21, čijim je ukopom devastiran već urušeni zid.

Prema svemu navedenom, razvidno je da taj lokalitet otvara nova pitanja o zagrebačkoj povijesti te nameće nove zaključke o brojnim problematičnim pitanjima zagrebačke historiografije. Stoga bi, prije svega, trebalo istražiti cjelokupan zidani objekt, od kojega je otkriven samo jedan zid srušen već sredinom 16. stoljeća, te potpuno istražiti i groblje, da bi se definirao njegov areal i utvrdilo vrijeme početka ukopavanja na njemu.

LITERATURA

1. Dobronić, 1986: *Dobronić, L.*: Zagrebački Gornji grad nekad i danas, Zagreb, 1986.
2. Horvat, 1942: *Horvat, R.*: Prošlost grada Zagreba, Zagreb, 1942.
3. Jiroušek, 1941: *Jiroušek, Ž.*: Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču, Hrvatski glas, 8. 6. 1941., Zagreb, 1941.
4. Kellner, 1997: *Kellner, H. - J.*: Die Münzgeschichte des Hochstifts Passau, Stuttgart, 1997.
5. *Lanz, A.* 127, 2005: Numismatik Lanz München, Auktion 127., München, 2005.
6. MUO, 1997: Bidermajer u Hrvatskoj 1815. – 1848. (katalog izložbe), Zagreb, 1997.
7. Schneider, 1930: *Schneider, A.*: Stari zagrebački perivoji, vrtovi i šetališta, Narodne starine, Zagreb, 1930.
8. Schulten, 1974: *Schulten W.*: Deutsche Münzen aus der Zeit Karls V., Frankfurt, 1974.

SUMMARY

ON THE FIND OF A UNIFACE PFENNIG IN GRIČ PARK IN THE UPPER TOWN IN ZAGREB

When boreholes were made during the archaeological research of Grič Park, which the Zagreb City Museum has been carrying out for three years, the remains of the medieval (south-west) tower was found, which was pulled down in 1859. Also the inside of the west town walls and a prehistoric stratum tentatively dated to the 8th-7th century B.C. Furthermore, 48 graves from the 16th and the early 17th century were found, and in Borehole III part of a wall made of dressed stones arranged in rows and bound by lime mortar.

When this wall was being cleaned, among the other graves Grave 21 was found. It was discovered, as were the other graves, on the level of the skeleton and when it was being cleaned a silver coin (ill. 1) was found in it, marked as Special Find No. 30.

It is uniface silver pfennig (weight: 0.25 g; diameter: 13 mm), and the context of its discovery (ill. 2) suggests that it was placed in the grave together with the deceased.

The coin has no year, it was struck between 1518 and 1520, in the time of Duke Ernest of Bavaria (1517-1554).

DESCRIPTION OF THE COIN: Inscribed in a square is the shield of the Bishopric of Passau showing a wolf standing on his hind legs, facing left, and above it the letter *E*, the first letter of the name Ernest (Ernst). Only the bottom part of the letter *E* can be seen on this coin.

There is no doubt that this coin, by the context of its discovery, is of key importance for dating these very valuable finds. On one hand, it fits in with the archaeological picture of the graveyard, and on the other, it is obvious that when the graves were dug (ill. 3) the wall structure found in Borehole III, which had already been pulled down, was completely devastated, which shows that the building was no longer in use in the 16th century when the graves were dug. Its importance is even greater if we know that historical sources do not record the existence of either a graveyard or a building in the area of the Park.